യോഗവാസിഷ്ഠഃ/പ്രകരണമ് 6
(നിർവാണപ്രകരണം ഉത്തരാർധം)/സർഗം 139

ശ്രീവസിഷ്ഠ ഉവാച .
ചിത്തമേവ ജഗത്കർതൃ സംകല്പയതി യദ്യഥാ .
അസത്സത്സദസച്ചൈവ തത്തഥാ തസ്യ തിഷ്ഠതി .. 1
തേന സംകല്പിതഃ പ്രാണഃ പ്രാണോ മേ ഗതിരിത്യപി .
ന ഭവാമി വിനാനേന തേന തത്തത്പരായണമ് .. 2
അഹം കതിപയം കാലം നനു പ്രാണവിനാകൃതഃ .
ന ഭവാമി പുനർനൂനം ഭവാമ്യേവേതി കല്പിതമ് .. 3
യത്ര തേനാങ്ഗം തത്രൈതത്പ്രാണേനാശു ക്ഷണാദ്വപുഃ .
ഉദിതം പശ്യതി മനോ മായാപുരമിവാതതമ് .. 4
ന ഭവാമ്യേവ ഭൂയോഽഹം പ്രാണദേഹവിനാകൃതഃ .
ദൃഢനിശ്ചയഭാഗിത്ഥം ചിതോ ഭവതി നോ പുനഃ .. 5
ദോലായിതം തു സംദേഹാദ്ദുഃഖമാസ്തേ കുനിശ്ചയമ് .
വികല്പേനൈവമസ്യൈതജ്ജ്ഞാനാന്നാല്പേന യാസ്യതി .. 6
യസ്യായമഹമിത്യസ്തി തസ്യ തന്നോപശാമ്യതി .
വർജയിത്വാത്മവിജ്ഞാനം കേനചിന്നാമ ഹേതുനാ .. 7
നാന്യത്ര പ്രഥതേ ജ്ഞാനം മോക്ഷോപായവിചാരണാത് .
ഋതേ തസ്മാത്പ്രയത്നേന മോക്ഷോപായോ വിചാര്യതാമ് .. 8
കിലാഹമിദമിത്യേവ നാവിദ്യാ വിദ്യതേ ക്വചിത് .
മോക്ഷോപായാദൃതേ നൈതത്കുതശ്ചിദയത്യേന്യതഃ .. 9
ഏവം യന്മനസാഭ്യസ്തമുപലബ്ധം തഥൈവ തത് .
തേന മേ ജീവിതം പ്രാണാ ഇതി പ്രാണേ മനഃ സ്ഥിതമ് .. 6.2.139.10
ദേഹേ സൗമ്യേ സ്ഥിതേ പ്രാണേ മനോ മനനവദ്ഭവേത് .
ക്ഷുബ്ധേ പ്രാണഗതം ക്ഷോഭം പശ്യന്നാന്യത്പ്രപശ്യതി .. 14
യദാ സ്വകർമണി സ്പന്ദേ വ്യഗ്രഃ പ്രാണോ ഭൃശം ഭവേത് .
തദാ തദീഹിതവ്യഗ്രഃ പ്രാണോ നാത്മോദ്യമീ ഭവേത് .. 12
ഏതേ ഹി പ്രാണമനസീ ത്വന്യോന്യം രഥസാരഥീ .
കേ നാമ നാനുവർതന്തേ രഥസാരഥിനൗ മിഥഃ .. 13
ഇത്യാദിസർഗേ സ്വാത്മൈവ ചേതിതഃ പരമാത്മനാ .
തേനൈഷാദ്യാപി നിയതിർനാബുധാനാം നിവർതതേ .. 14
ദേശകാലക്രിയാദ്രവ്യൈർമനഃപ്രാണശരീരിണാമ് .
പ്രയാന്ത്യധിഗതാ ദേഹേഷ്വരൂഢാനാം പരേ പദേ .. 15
സ്വം പ്രാണമനസീ സാമ്യാത്കുർവതീ കർമ തിഷ്ഠതഃ .
വൈഷമ്യാദ്വിഷമം ചൈകം ശാന്തേ ശാന്താ സുഷുപ്തതാ .. 16
യദാഹാരാദിരുദ്ധാസു നാഡീഷു ക്വാപി പിണ്ഡിതഃ .
ശാന്തമാസ്തേ ജഡഃ പ്രാണസ്തദോദേതി സുഷുപ്തതാ .. 17
നാഡീഷ്വന്നാവപൂർണാസു തഥാ ക്ഷീണാസു വാ ക്ലമാത് .

നിഃസ്പന്ദസ്തിഷ്ഠതി പ്രാണസ്തദോദേതി സുഷുപ്തതാ .. 18
നാഡീനാം മൃദുരൂപത്വാത്പൂർണത്വാദ്വാ വ്രണോദരേ .
ക്വാപി പ്രാണേ സ്ഥിതേ ലീനേ നിഃസ്പന്ദാസ്തേ സുഷുപ്തതാ .. 19
താപസ ഉവാച .
അഥ യസ്യ പ്രവിഷ്ടോഽഹം ഹൃദയേ സോഽഭവന്നിശി .
സുഷുപ്തഘനനിദ്രാലുരാഹാരപരിതൃപ്തിമാൻ .. 6.2.139.20
തേന സാർധമഹം തത്ര തച്ചിത്തേനൈകതാം ഗതഃ .
സുഷുപ്തനിദ്രാം സുഘനാം ഗുണീഭൂതോഽനുഭൂതവാൻ .. 21
തതോഽന്ധസ്യസ്യ ജീർണ്ണേഽന്തർനാഡീമാർഗേ സ്ഫുടേ സ്ഥിതേ .
പ്രാകൃതേ സ്പന്ദിതേ പ്രാണേ സുഷുപ്തം തനുതാം യയൗ .. 22
സുഷുപ്തേ തനുതാം യാതേ ഹൃദയാദിവ നിർഗതമ് .
അപശ്യമഹമത്രൈവ ഭുവനം ഭാസ്കരാദിമത് .. 23
തച്ച ക്ഷുബ്ധാർണവോത്ഥേന പൂര്യമാണം മഹാമ്ഭസാ .
വിമുക്തേനേവ കല്പാഭ്രൈരഭ്രംകഷതരംഗിണാ .. 24
പ്രോഹ്യത്പർവതപൂരേണ മഹാവർതവിരാവിണാ .
വഹദ്വനാലീ-തൃ+ണ്യാഘ്ര്യൈർവ്യാപ്തേനോന്മൂലിതാഗയാ .. 25
പൂർവമേവാവദഗ്/ധായാസ്ത്രിലോക്യാഃ ഖണ്ഡഖണ്ഡകൈഃ .
പൂർണേന പരിതഃ പ്രൗഢൈഃ ഖപുരാദ്രിമഹീമയൈഃ .. 26
അഹം തത്രൈവ പശ്യാമി യാവത്കസ്മിംശ്ചിദാസ്പദേ .
കസ്യാംചിത്പുരി കസ്മിംശ്ചിദ്ഗുഹേ വധ്വാ പുരേ സ്ഥിതഃ .. 27
സദാരഃ സഹഭൃത്യോഽഹം സപുത്രഃ സഹബാന്ധവഃ .
സഹഭാണ്ഡോപസ്കരണഃ സഗൃഹോഽപഹൃതോഽമ്ഭസാ .. 28
ഉഹ്യമാനം ക്ഷയാമ്ഭോഭിസ്തദ്ഗൃഹം തച്ച പത്തനമ് .
ലങ്ഘ്യമാനം ദ്രുമാകാരൈഃ പൂര്യമാണം ച വാരിഭിഃ .. 29
ബൃഹത്കലകലാരാവം ജേതുമബ്ധിമിവോദ്യതമ് .
അതിക്ഷുഭിതവാസ്തവ്യമനപേക്ഷിതപുത്രകമ് .. 6.2.139.30
ആവർതതരലാഢ്യാഭിർവൃത്തിഭിർവ്യൂഢമാകുലമ് .
സാക്രന്ദോരസ്താഡനോത്ക-ജന-ജമ്ബാലഭീഷണമ് .. 31
സ്ഫുടത്കുഡ്യ+ത്രുടത്-കാഷ്ഠ/രടച്ഛങ്കു-കൃതോദ്രടമ് .
+പ്രപത+ച്ഛാദന+ച്ഛത്ര/ഗവാക്ഷ+സ്ഥാങ്ഗനാ-മുഖമ് .. 32
ഇതി യാവത്ക്ഷണം പശ്യന്നഹം തദ്ഭാവമാഗതഃ .
പരിരോദിമി ദീനാത്മാ താവത്തത്സകലം ഗൃഹമ് .. 33
ചതുർധാ ഭിത്തിഭേദേന വൃദ്ധബാലാങ്ഗനാന്വിതമ് .
ജഗാമ ശതധാ വീച്യാം ശിലായാമിവ നിർഝരഃ .. 34
ഉഹ്യമാനോഽഹ-മഭവം തതഃ പ്രലയവാരിണി .
ത്യക്തസർവകലത്രാദിചിത്തഃ പ്രാണപരായണഃ .. 35
ക്ഷിപ്തസ്തരങ്ഗജാലേന യോജനാദ്യോജനവ്രജേ .
ഉഹ്യമാനദ്രുമശിഖാജ്വാലാന്തരിതജർജരഃ .. 36
കാഷ്ഠകുഡ്യതടീപീഠകടുസംഘട്ടഘട്ടിതഃ .
ആവർതനൃത്യപാതാലതലേ ഗത്വോത്ഥിതശ്ചിരാത് .. 37

ചലാചലാഗമാപായവലദ്ഗുലുഗുലാരവേ .
ജലേ ബഹുലകല്ലോലേ മഗ്നോന്മഗ്നഃ പുനഃ പുനഃ .. 38
സംഘട്ടഭഗ്നശൈലേന്ദ്രപങ്കിലേ സലിലേ ക്ഷണമ് .
പല്വലേ വാരണ ഇവ മഗ്നഃ സത്പയസോദ്ധൃതഃ .. 39
യാവദാശ്വസിമി ക്ഷിപ്രം ഡിണ്ഡീരേ ചാദ്രിഖണ്ഡകേ .
താവദേത്യ ഹതോ വേഗാദ്വൈരിണേവാതിവാരിണാ .. 6.2.139.40
നാനാവലനകല്ലോലജലജാലജുഷാ തദാ .
ന തദസ്തി ന യദ്ദൃഷ്ടം ദുഃഖം ദുഃഖാത്മനാ മയാ .. 41
ഏതസ്മിന്നന്തരേ തത്ര തദാ തത്താമസേക്ഷണ .
യാവജ്ജീവചിരാഭ്യാസാദ്വിഷാദിത്വാത്സചേതസഃ .. 42
പ്രാക്തനം സംസ്മൃതേ രൂപം സ്വം സമാധിമയം മയാ .
ആ അഹോ നു ജഗത്യന്യരൂപേഽഹം താപസഃ സ്ഥിതഃ .. 43
അഹം കസ്യചിദന്യസ്യ സ്വപ്നദൃഷ്ടിദിദൃക്ഷയാ .
പ്രവിഷ്ടോഽഹമയം സ്വപ്നേ പശ്യാമീമം ഭ്രമം ത്വിതി .. 44
വർതമാനദൃഢാഭ്യാസമിഥ്യാജ്ഞാനമയാത്മനി .
കല്ലോലൈരുഹ്യമാനോഽപി തതോഽഹം സുഖിതഃ സ്ഥിതഃ .. 45
ഇദം വാരിതയാപശ്യം പ്രലയാബ്ധിവിവർതനാഃ .
ഉഹ്യമാനാദ്രിനഗരഗ്രാമോർവീഖണ്ഡപാദപാഃ .. 46
ഉഹ്യമാനാമരാഹീന്ദ്രനാരീനരനഭശ്ചരാഃ .
ഉഹ്യമാനമഹാരമ്ഭലോകപാലപുരാലയാഃ .. 47
അഥാഹമദ്രിമിശ്രാമ്ബുകല്ലോലാദ്രിവിഘട്ടനാഃ .
മുഹുഃ പശ്യഞ്ജഗന്നാശമനന്തരമചിന്തയമ് .. 48
ചിത്രമേഷ ത്രിനേത്രോഽപി ജീർണം തൃണമിവാർണവേ .
ഉഹ്യതേ ഹാ ഹതവിധേർനാഽകാര്യം നാമ വിദ്യതേ .. 49
ചതുർധാ ഭിത്തിഭേദേന പ്രകടാശയതാമഹമ് .
പദ്മാനീവ ഗൃഹാണ്യപ്സു ദർശയന്തി രവേഃ പ്രഭാഃ .. 6.2.139.50

ചിത്രം തരങ്ഗവലനാസു സമുല്ലസന്തി
ഗന്ധർവകിംനരനരാമരനാഗനാര്യഃ .
ഭൂരിഭ്രമൈർഭ്രമരഹാരമിവ ഹ്രദിന്യഃ
പദ്മിന്യ ഏവ സകലാമലജങ്ഗമാഖ്യാഃ .. 51

വിദ്യാധരീഭുജലതാവലിതേന്ദുകാന്ത-
കക്ഷ്യാവിഭാഗമണിജാലഗവാക്ഷലക്ഷ്മ്യഃ .
ദേവാസുരോരഗമഹാഗൃഹഭിത്തിഭാഗാഃ
സൗവർണനൗഗണവദമ്ബുഭരേ ഭ്രമന്തി .. 52

മത്തേഭകുമ്ഭപരിണാഹിനി കുങ്കുമാങ്കേ
ശച്യാഃ പയോധരഭരേ രതിഖേദഖിന്നഃ .
ലഗ്നഃ സുഖാദിവ കരോതി തരങ്ഗദോലാഃ
സംശീര്യമാണമണിഗേഹഗതോഽത്ര ശക്രഃ .. 53

ഹാ വാന്തി വാരിവലനാവലിതാന്തരിക്ഷ-
മൃക്ഷാവധൂതകുസുമപ്രകരാൻകിരന്തഃ .
വാതാഃ പതദ്വിബുധമന്ദിരരത്നസാനാ-
ബുദ്യാനകോടരഗതാ ഇവ സാക്ഷതേന .. 54

യന്ത്രോത്ഥഹേമദൃഷദാ സദൃശാമ്ബുരൂപം
ക്ഷുബ്ധാദ്രി-ഭീമജലവീചി-ശിഖേരിതം ഖേ .
വ്യാവർതതേ ദിവി ദലാവൃതകർണികാസ്ഥ+
ധ്യാനൈകനിഷ്ഠ-പരമേഷ്ഠി-സരോജമേതത് .. 55

മേഘാ ഇവാതിഘനഘുംഘുമഘോഷഭീമാ
വീചീചയാഃ കനകപത്തനവിദ്യുതോ്ഽമീ .
വ്യോമ്നി ഭ്രമന്തി ഗജവാജിമൃഗേന്ദ്രനാഗ-
വൃക്ഷാദ്രികാനനമഹീതലതുല്യദേഹാഃ .. 56
ഉഹ്യമാനോദഭൂവീച്യാമതസീകുസുമശ്രിയാമ് .
യമോ്ഽപ്യയം യമേനേവ വാരിപൂരേണ നീയതേ .. 57
ഏതേ ബുദ്ധ്യന്തി സലിലേ്ഽഖിലലോകപാലാ
നാഗാ നഗൈശ്ച നഗരൈഃ സഹ ലക്ഷസംഖ്യാഃ .
ലക്ഷ്മ്യാകരോദരഗുഹാഗതവാരിപൂര-
വ്യാവർതനാഗുഡഗുഡൈരഭിലക്ഷ്യപൂരാഃ .. 58
ദുർവാരവാരിവലനാപരിപൂരിതേഷു
പാതാലഭൂതലനഭസ്തലദിക്തടേഷു .
മത്സ്യാ ഇവേന്ദ്രയമയക്ഷസുരാസുരൗഘാഃ
സഗ്രാമപത്തനവിമാനനഗാ ഭ്രമന്തി .. 59
ഉഹ്യമാനസ്യ കൃഷ്ണസ്യ തനുരേവാമ്ബുരൂപിണീ .
മാതൃജങ്ഘേവ വത്സസ്യ കഷ്ടം ബന്ധനതാം ഗതാ .. 6.2.139.60
അന്യോന്യമാവലയതാമഹോ ബുഡബുഡാരവഃ .
ശ്രൂയതേ ദേവദൈത്യാനാം സ്വസ്ത്രീഹലഹലാകുലഃ .. 61
കോലാഹലാകുലപുരോത്തമവേഗപാത-
വിക്ഷുബ്ധവാരിപടലീവലിതാമ്ബരാസു .
ദിക്ഷു ഭ്രമജ്ജലദജാലഘനാസ്വിവൈഷ
സംലക്ഷ്യതേ ജലമയഃ സ്ഫുടകുഡ്യബന്ധഃ .. 62
ഹാ കഷ്ടമേഷ തരസാ പയസാപനീത
ആവർതവൃത്തിപരിവർതനയാ സ്വധസ്താത് .
ഏതേ കുബേരയമനാരദവാസവാദ്യാഃ
പ്രാണാൻപയോഭ്രപടലൈർവിധുരാസ്ത്യജന്തി .. 63

പ്രാജ്ഞാഃ പ്രശാന്തജഡദേഹമിഹോഹ്യമാനം
മാനോജ്ഝിതാഃ ശവത-യൈവച തദ്വഹന്തി .
ബ്രഹ്മേന്ദ്രവിഷ്ണുപുരഖണ്ഡകസംകടാമ്ബു
സംഘട്ടനേന കടുകുട്ടനദൃക്ഷു തേന .. 64

സ്ത്രീണാം ഗണോ്ഽർധപരിപിഷ്ട ഇഹൈതി കഷ്ടം
കസ്ത്രാതുമേനമപരഃ കുജഡം സമർഥഃ .
ന ഹ്യന്തകസ്യ ദശനൈരഭിചർവ്യമാണാ
ത്രാതും പരസ്പരമിയം ജനതാ സമർഥാ .. 65

പർവതപ്രതിഘസർപസർപണാഃ
സംസരന്തി വിപുലാ ജലോച്ചയാഃ .
തേഷു നാവ ഇവ ദേവപത്തനാ-
ന്യുന്നമയ്യ വപുരാശു യാന്ത്യധഃ .. 66

ദ്വീപാ+ദ്രീന്ദ്ര-സുരാ-സുരോ-രഗ-നരൈർ
നാഗാപ്/സര+ശ്ചാരണൈ+
വ്യാപ്തം വാരിവിലോലിതൈഃ സരസിജൈ-
രാലൂന-മൂലൈരിവ .
ഏകാമ്/ഭോധിസരഃ സ്ഥിതം ത്രിഭുവനം
കാലേന നിർമൂലിതം
കഷ്ടം തേ ക്വ ഗതാ മഹർദ്ധി-വിഭവാ
ദേവാ ജഗന്നായകാഃ .. 67

ഇത്യാർഷേ ശ്രീവാസിഷ്ഠമഹാരാമായണേ വാത്മീകീയേ മോക്ഷോ-പായേഷു
നിർവാണപ്രകരണേ ഉത്തരാർധേ ജഗന്നാശ-വർണനം നാമൈകോന-ചത്വാരിംശ-
ദധിക-ശതതമഃ സർഗഃ .. 139 ..
ഓം
****
CHECKED BY GURU P.R.IYER
3.1.2024